

Skyddade beteckningar

Här ger Livsmedelsverket vägledning om hur kraven i lagstiftningen kan uppnås. Vägledningen är inte bindande och utesluter inte andra sätt att uppfylla kraven.

Inom EU är det möjligt att registrera beteckningar för vissa speciella livsmedel. Beteckningarna är Skyddad ursprungsbeteckning, Skyddad geografisk beteckning och Garanterad traditionell specialitet.

Om lagstiftningen

På denna sida om kontroll av skyddade beteckningar finns relevant lagstiftning samlad i spalten till höger. Där kan du klicka dig vidare och både få information om lagstiftningen och komma direkt till de olika lagarna och förordningarna. Den lagstiftning som styr området är:

- Förordning (EU) nr 1151/2012 om kvalitetsordningar för jordbruksprodukter och livsmedel.
- Förordning (EU) nr 1308/2013 om upprättande av en samlad marknadsordning för jordbruksprodukter och om upphävande av rådets förordningar (EEG) nr 922/72, (EEG) nr 234/79, (EG) nr 1037/2001 och (EG) nr 1234/2007.
- Förordning (EU) nr 668/2014 om tillämpningsföreskrifter för förordning (EU) nr 1151/2012 om kvalitetsordningar för jordbruksprodukter och livsmedel.
- Förordning (EU) nr 664/2014 om komplettering av förordning (EU) nr 1151/2012 vad gäller fastställandet av unionssymboler för skyddade ursprungsbeteckningar, skyddade geografiska beteckningar och garanterade traditionella specialiteter och vad gäller vissa regler om ursprung, vissa procedurregler och vissa kompletterande övergångsbestämmelser.

Syftet med reglerna

Reglerna kring skyddade beteckningar är till för att hjälpa producenter av jordbruksprodukter och livsmedel att informera konsumenterna om produkternas och livsmedlens egenskaper och särskilda kvalitéer.

Vad är livsmedel med skyddade beteckningar?

För livsmedel finns det två kategorier av skyddade beteckningar, skyddade ursprungsbeteckningar och skyddade geografiska beteckningar. Dessutom finns en beteckning som heter Garanterad Traditionell Specialitet.

- Skyddad ursprungsbeteckning, (SUB). (Protected Designation of Origin, PDO). Betecknar en produkt som härstammar från en viss ort eller region eller, i undantagsfall ett visst land, vars kvalitet helt eller väsentligen beror på en viss geografisk omgivning. Produkten ska produceras, bearbetas och beredas i det avgränsade geografiska området.
- Skyddad geografisk beteckning (SGB). (Protected Geographical Indication, PGI). Betecknar en produkt som härstammar från en viss ort eller region eller ett visst land, vars kvalitet, rykte eller andra egenskaper huvudsakligen kan tillskrivas det geografiska ursprunget. Produktens egenskaper är inte avgörande för sambandet med det område vars namn den har, utan sambandet kan även grunda sig i produktens rykte. Minst ett av produktionsleden ska äga rum i det geografiska området.
- Garanterad traditionell specialitet (GTS). (Traditional Specialities Guaranteed, TSG). Produkten bör antingen ha traditionella råvaror eller sammansättning alternativt ha producerats och/eller förädlats på ett sätt som återspeglar traditionellt bruk. Det är bara själva receptet som är skyddat, produkten kan produceras varsomhelst i världen.

Bestämmelser om SUB och SGB finns i avdelning II i förordning (EU) nr 1151/2012.

Bestämmelser om GTS finns i avdelning III i förordning (EU) nr 1151/2012.

Registrering av skyddade beteckningar

En grupp av företag eller en bransch kan ansöka för att få beteckningar skyddade. Det är en process i flera steg där både Livsmedelsverket och EU-kommissionen är involverade. På dessa tre sidor får företagen information om ansökningsprocessen ser ut.

Ansökningsprocess för SUB

Ansökningsprocess för SGB

Ansökningsprocess för GTS

Svenska registrerade skyddade beteckningar

Några svenska produkter har registrerats med skyddade beteckningar:

Skyddade ursprungsbeteckningar (SUB)

- Hånnlamb
- Upplandskubb
- Kalix löjrom
- Vänerlöjrom
- Wrångebäckstost
- Rökt Vättersik
- Bohusläns blåmusslor
- Grebbestadostron
- Allåkerbär från Norrland

Mer information om registrerade SUB-produkterna

Skyddade geografiska beteckningar (SGB)

- Bruna bönor från Öland
- Skånsk spettekaka
- Svecia
- Värmländskt skrädmjöl
- Äkta Gränna Polkagrisar
- Skedvi Bröd
- Sörmlands Ädel
- Vit färsksaltad Östgötagurka
- Kullings kalvdans
- Svensk Akvavit/Aquavit
- Svensk Punsch
- Svensk Vodka

Mer information om registrerade SGB-produkterna

Garanterad traditionell specialitet (GTS)

- Falukorv

Mer information om registrerade GTS produkterna

Pågående svenska ansökningar

EU-kommissionen kräver att alla produktspecifikationer offentliggörs när ansökan lämnas in till EU-kommissionen.

Publicerade ansökningar skyddade beteckningar

Registrering av tillverkning av skyddad beteckning

Ett företag som vill börja producera en produkt med skyddad beteckning till exempel falukorv eller Kalix löjrom ska anmäla detta till den myndighet som ansvarar för kontrollen av livsmedelshanteringen på anläggningen.

Företag som har Livsmedelsverket som kontrollmyndighet kan anmäla detta via Livsmedelsverkets e-tjänst på länken nedan. Övriga företag ska kontakta sin kontrollmyndighet (kommunen eller länsstyrelsen) för att göra anmälan om tillverkning av en produkt med skyddad beteckning.

Anmälan om tillverkning av skyddad beteckning till Livsmedelsverket - Livsmedelsverket

Kontrollmyndigheten ska kontrollera att produktspecifikationen följs samt att företaget har de rutiner och förutsättningar som krävs innan utsläppandet på marknaden. Företaget får inte börja använda märkningen innan myndigheten har säkerställt detta. Det ska framgå av företagets godkännande eller registrering att de producerar en skyddad beteckning.

Den kontrollerande myndigheten ska också underrätta Livsmedelsverket efter genomförd kontroll via e-tjänsten:

Rapportering av ny anläggning/ändring av uppgifter om befintlig anläggning kontrollerad enligt förordning (EG) nr 1151/2012 - Livsmedelsverket

Därefter publicerar Livsmedelsverket anläggningen på verkets hemsida. Syftet med rapporteringen är att tillhandahålla information om de företag som tillverkar skyddade beteckningar för att göra kontrollen mer effektiv.

Tillverkare av skyddade beteckningar

Företaget som producerar en produkt med skyddad beteckning ansvarar för att informera sin kontrollmyndighet om produktionen förändras eller upphör. Kontrollmyndigheten ska i sin tur informera Livsmedelsverket så att anläggningslistorna över vilka företag som producerar produkter med skyddade beteckningar är aktuella.

Märkning av livsmedel med skyddad beteckning

Livsmedel som är märkta med en skyddad beteckning ska också följa de regler för märkning som följer av förordning (EU) nr 1169/2011.

Beteckningarna får användas av varje aktör som saluför en produkt som uppfyller kraven i den aktuella specifikationen, se artikel 12 i förordning (EU) nr 1151/2012. Unionssymboler som är kopplade till beteckningarna ska finnas med i märkningen. Dessutom ska produktens registrerade namn finnas i samma synfält, se artikel 12.3 i samma förordning. För produkter med beteckningen GTS som producerats utanför EU är det frivilligt att använda symbolen, se artikel 23.3 i samma förordning.

Namn som har registrerats som SUB, SGB eller GTS är skyddade mot varje direkt eller indirekt kommersiellt bruk av ett registrerat namn för produkter som inte omfattas av registreringen, se artikel 13.1 a och artikel 24 i förordning (EU) nr 1151/2012. Det vill säga att man inte får använda ett registrerat namn för en liknande produkt. Parmaskinka får därmed inte användas för annan lufttorkad skinka än för just parmaskinka.

Skyddet för SUB och SGB gäller också för varje missbruk, imitation eller anspelning, även när produkternas eller tjänsternas verkliga ursprung anges eller det skyddade namnet har översatts eller följas av uttryck som "typ", "stil", "metod", "sådan som tillverkas i", "imitation" eller liknande. Därmed är det inte tillåtet att skriva "ost av feta-typ" eller "skinka tillverkad med samma metod som parmaskinka".

Ovanstående gäller även när produkterna används som ingrediens. Se artikel 13.1 b i förordning (EU) nr 1151/2012.

Produkterna är också skyddade mot all annan osann eller vilseledande information oavsett var den anges, se artikel 13.1 c och d i förordning (EU) nr 1151/2012. Uttrycket "äka" bedöms som vilseledande om de används på livsmedel som har en skyddad beteckning, eftersom motsatsen (oäka) inte får finnas. Se artikel 7 i förordning (EU) nr 1169/2011.

Generiska namn

När det i en skyddad beteckning ingår ett namn på en produkt som anses vara generiskt, strider det inte mot punkterna a och b i artikel 13 i samma förordning att använda det generiska namnet. Att ett namn eller en term har blivit generiskt innebär att dess produktnamn har blivit det namn som allmänt används för

produkten i unionen, se artikel 3.6 i samma förordning.

Skyddade beteckningar ska inte bli generiska, se artikel 13.2 i samma förordning. Generiska termer ska inte heller registreras som skyddade beteckningar enligt artikel 6.1 i samma förordning.

Hur ser unionssymbolerna ut och när de får de användas?

Symbolerna, också kallade logotyper, kan förekomma i olika varianter och kan ersätta texten för aktuell beteckning. Det är obligatoriskt att märka med unionssymbolerna, se artikel 12.3 i förordning (EU) nr 1151/2012 och artikel 13 i förordning (EU) nr 668/2014.

Symbolernas utformning (färg, textstorlek och typsnitt med mera) finns beskriven i bilaga X till förordning (EU) nr 668/2014.

Logotyper för skyddade beteckningar på EU-kommissionens webbsida

Kontroll i produktionsledet

Varje produkt har en specifikation som måste följas. En specifikation kan behöva kompletteras med ett recept beroende på produkt. Det är viktigt att recept och specifikation stämmer överens och är kända av den personal som tillverkar produkten. Det ska finnas rutiner för att säkerställa att receptet följs av alla.

Produktspecifikationerna för jordbruksprodukter och livsmedel, inklusive vin och sprit, finns i EU:s databas eAmbrosia.

EU:s databas eAmbrosia

Om andra produkter tillverkas i samma lokal behöver producenten visa att det inte sker någon sammanblandning av produkterna. Det är särskilt viktigt om det är snarlika produkter eller produkter som delvis har samma ingredienser.

Exempel på kontrollfrågor som rör produktionen avseende skyddade beteckningar:

- Finns produktspecifikation tillgänglig?
- Hur säkerställer företagaren att receptet/tillagningsmetoden överensstämmer med specifikationen?
- Visar leverantörssedlar var råvaran kommer ifrån?
- Är logotypen rätt utformad?
- Vilka frivilliga uppgifter finns?

Exempel på checklistor för kontroll i alla led finns längst bak i nedanstående rapport.

Rapport 16/2012 - Sammanställning av resultat från en projektnriktad kontrollkurs om skyddade beteckningar 2012

EU-kommissionen har även publicerat riktlinjer för märkning av livsmedel som innehåller ingredienser med SUB och SGB.

Meddelande från kommissionen – Riktlinjer för märkning av livsmedel som innehåller ingredienser med ursprungsbeteckningar (SUB) och skyddade geografiska beteckningar (SGB)

Kontroll i grossistledet

Om ompackning sker av varor ska det finnas rutiner för att varor med skyddad beteckning inte blandas ihop med liknande varor. Rutinerna för eventuell märkning ska säkerställa att den skyddade beteckningen anges på korrekt sätt på den ompackade varan och att en skyddad beteckning inte används på andra liknande varor.

Eftersom den skyddade beteckningen ska skyddas mot all annan osann eller vilseledande information oavsett var den anges kan marknadsföringsmaterial, webbsidor och orderkataloger också kontrolleras. Se artikel 13.1 c och d i förordning (EU) nr 1151/2012).

Kontroll i restauranger

Det som står på menyn bör rimligen också finnas i restaurangen.

Skyddade beteckningar som ibland kan hittas på menyerna:

- Feta/Fetaost (SUB)
- Roquefort (SUB)
- Parmesanost/Parmigiano Reggiano (SUB)
- Prosciutto di parma/Parmaskinka (SUB)
- Jamon serrano/Serranoskinka (GTS)
- Gorgonzola (SUB)

Märkningen på förpackningar i förvaringsutrymmen kan stämmas av mot menyn. Om ett livsmedel har packats om i en anonym förpackning bör det kunna verifieras att det ändå är det livsmedel som påstås. Verifiering kan till exempel ske genom att studera leverantörssedlar eller kvitton.

Exempel på avvikelser

På menyn står det Parmaskinka och i kylan hittas bara lufttorkad skinka från Tyskland, företagaren kan inte visa upp några kvitton eller leverantörssedlar på att Parmaskinka finns. Parmaskinka/Prosciutto di Parma får endast användas om skinka som tillverkats enligt speciella, traditionella metoder i provinsen Parma. Endast skinka som märkts med symbolen med en "hertigkrona" med ordet Parma får kallas parmaskinka/Prosciutto di Parma. All annan lufttorkad skinka får inte kallas parmaskinka i menyn. Artikel 13.1 a i förordning (EU) nr 1151/2012.

Kontroll i butik

I butiksledet kan både färdigförpackade och livsmedel som inte är färdigförpackade kontrolleras. I delikatesdisken eller motsvarande där oförpackade varor förvaras kan också kontroll göras, exempelvis på skyltningen. Dels ska skyltarna naturligtvis vara rättvisande, dels får inte uttryck som "Fetaosttyp", "Serranoliknande" eller liknande uttryck förekomma på skyltningen. Se artikel 13.1 b i förordning (EU) nr 1151/2012.

Senast uppdaterad 10 januari 2024 Ansvarig grupp SV_MEX